

KIYMET ESASINA İSTINAD EDEN YENİ GÜMRÜK TARİFEMİZ

Basri BORA
İstanbul Gümrükler Başmüdürlüğü

6.3.1954 tarihli ve 6290 sayılı kanunla kabul olunan ve 6.6.1954 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş bulunan yeni Gümrük Tarifemizin mahiyetini ve bundan evvelki tarifemize nazaran haiz olduğu başlıca hususiyetlerini izaha geçmeden önce, gümrük tarifelerinin umumî karakteri ve muhtelif bakımlardan neveleri hakkında bir kaç söz söylemeyi faydalı telâkki etmekteyim.

I — Milletlerarası iktisadî siyasette gümrük tarifeleri müzakerelerin temelini teşkil eder. Bu itibarla, müzakerelere katılan Devlet murahhaslarının hem kendi gümrük tarifelerini ve hem de karşı tarafı teşkil eden devlet veya devletlerin gümrük tarifelerini ve bunların tatbikatına ait umumî esasları bilmesi lâzımdır. Aksi takdirde, yapılacak anlaşmaların tatbikatı, gümrük tarifeleri hakkında kâfi derecede bilgisi olmayan devlet murahhaslarının temsil ettikleri devletin çok defa aleyhine tecelli eder.

Bilhassa, gümrük vergilerinde tenzilât yapmayı hedef tutan ticaret ve seyrüsefain muahedelerinin müzakerelerinde murahhasların gümrük tarifeleri hakkında tam bir bilgiye sahip olmaları son derecede ehemmiyet arzeder. Çünkü, herhangi bir tarife numarası altında tasnif edilmiş olan eşya için kabul olunacak vergi indirimi, o tarife numarası altında tasnif olunması lâzımgeldiği halde bilâhare izah edilecek sebepler dolayısıyla o tarife numarasında ismen zikredilmemiş bulunan bazı eşyayı, tenzilâtlı kabul eden memlekette istihsal veya imal eden ziraf veya sinai müesseseler mevcutsa çok zor bir duruma sokabilir, ve hattâ bu müesseselerin tasfiyesine bile sebep olabilir.

İşte milletlerarası iktisadî ve ticarî müzakerelerde bu kadar hayati bir rolü olan gümrük tarifeleri, üzerinde en çok neşriyat yapılan mevzulardan birini teşkil ettiği halde, teessürle söyleyelim ki, memleketimizde ithalât tacirleri nezdinde dahi lâyük olduğu ehemmiyeti bulamamaktadır.

II — Gümrük tarifelerinin mahiyeti ve muhtelif bakımlardan tasnifi:

1 — *Gümrük Tarifesi nedir:*

Gümrük tarifesi, bir memleketin gümrük hudutlarında ithalât veya ihracat vergilerine tâbi olan eşyanın hangi grup nev'inden ve ne nisbet dahilinde vergi alınacağını ifade eden ve binnetice takip olunan ticaret siyasetini tebarüz ettiren bir cetveldir.

Bu tarife göre, gümrük tarife cetveli iki esashı unsurdan tereküp etmektedir. Biri, guruplandırılmış eşya isimlerini ihtiva eden kısım ve diğeri de, her eşya gurubundan alınacak ithalât veya ihracat vergisi matrahı ile nisbet veya miktarını gösteren kısımdır.

Zamanımızda ihracat vergisi hemen hemen bütün memleketlerde kalkmış olduğundan gümrük tarifeleri denince akla daima gümrük ithal tarifeleri gelir.

2 — *Eşya tasnifine göre tarife neveleri:*

Gümrük tarife cetvellerinin hazırlanmasında eşyanın tasnifi iki şekilde olabilir. Biri ayrı bir vergi haddine tâbi tutulmak istenilen her eşya alfabe sırasına göre tertiplenir ki, buna alfabetik tasnif ve alfabetik tarife denir. Diğeri de eşyanın menşesine ve gördüğü ameliye derecesine göre yapılan tasniftir ki, buna da tarihî, tabii tasnif denir.

3 — *Vergi matrahının mahiyetine göre tarife neveleri:*

Gümrük tarifelerinde vergi matrahını ya eşyanın kıymeti veya ağırlık, hacim, adt, baş gibi kıymettn gayri miktar ölçüleri teşkil eder. Vergi matrahının tamamını veya ekseriyetini eşyanın kıymeti teşkil eden tarifelere advalorem tarife ve kıymetten gayri miktar ölçüleri teşkil eden tarifelere de spesifik tarife denir.

4 — *Vergi nisbetlerine göre tarife neveleri:*

Yurt içinde istihsal veya imal olunan eşyanın hariçten gelen mümâsillerine ağır vergi koyan ve bir taraftan da bu eşyayı imal veya istihsal eden millî fabrikaların iptidaî, yarı mamul meddelerini ve bu fabrikaların ihtiyacı olan diğere eşyayı düşük vergi nisbetlerine tâbi tutan tarifelere hâmi tarife, yani koruyucu tarife ve böyle bir koruma nazara alınmadan sırf vergi hasılatının tezyidi bakımından yüksek vergi nisbetleri konulan tarifelere de malî tarife adı verilir.

Tatbikatta sırf hâmi veya sırf malî karakterli tarife bulmak çok müşküldür. Gümrük tarifeleri hemen daima malî ve hâmi gayeleri mezcetmiş bir şekilde bulunmaktadır.

5 — *Hukukî ve siyasi bakımdan tarife neveleri:*

Biraz önce de arzettiğim veçhile, gümrük tarifeleri milletlerarası ticaret müzakerelerinin temelini teşkil eden bir vesika olduğundan muhtelif memleketler bu vesikayı kendi hukukî ve siyasi prensiplerine göre muhtelif şekilde tanzim etmişlerdir.

a) Bazı devletler tek ve muhtar tarife sistemini kabul etmişlerdir. Bu sistem tarifelerde vergi nisbetlerini gösteren tek bir sütun vardır. Bu sütunda aynı tarife numarasına dahil eşyanın bir tek vergi haddi bulunur. Vergi hadleri umumiyetle azamî nisbettedir. Bu sistemi kabul eden memleketlerin bazıları, devletlerle yaptıkları ticaret muahedelerinde vergi hadlerinde herhangi bir indirim yapmağa kanunen salâhiyetli kılınmışlardır. Bu bakımdan böyle bir tarifeye sahip bir devletle yapılan ticaret muahedelerinden elde edilebilecek yegâne fayda, sadece vergi hadlerinin muahedenin sonuna kadar yükseltilmemesini teminden ibarettir. Tek ve muhtar tarife sistemini kabul eden diğer bazı devletler ise, yapacakları ticaret muahedelerile vergi hadleri üzerinden tenzilât yapmak selâhiyetini haizdirler.

b) Bazı devletler ise çifte tarife sistemini kabul etmişlerdir. Azamî ve asgarî tarife sistemi de denilen bu tip tarifelerde her tarife numarasının hizasında iki vergi haddi vardır. Biri, o tarife numarasına giren eşyadan alınacak en yüksek vergi haddini, diğeri de en düşük vergi haddini gösterir. Yüksek vergi haddi sütunu kendisile ticaret muahedesini yapılmayan devletlerden gelen eşyaya ve düşük vergi haddi sütunu da ticaret muahedesini akteden devletler menşe'li eşyaya tathik olunur.

Ancak, bu tarife sisteminde ticaret muahedesini müzakereleri sırasında bu memleket mümessilleri diğer taraf mümessillerine karşı zayıf vaziyettedir. Çünkü karşı taraf mümessilleri onlarla müzakere ederken kendilerine ne miktar tenzilât yapılabileceğini önceden bilmektedirler. Bu sebeple çift tarife sistemini kabul eden devletlerden bazıları zamanla bunun zararını bittecrübe anladıklarından kendilerile ticaret muahedesini akteden devletlere asgarî tarife sütununu otomatikman tatbik etmek usulünden vazgeçerek vaziyete göre azamî ve asgarî vergi hadleri arasındaki farkın muayyen bir yüzdesini bahşetmek gibi mutavassıt bir usulü kabul etmişlerdir.

c) Ahdî tarifeler: Tek ve muhtar tarife sistemini kabul eden devletlerin bu tarifelerinin yanında bir de ahdî tarife veya tarifeleri bulunur. Tek tarife sisteminde devletler vergi hadlerini kasden yüksek tutarlar. Buna sebep, diğer devletlerin kendilerile ticaret muahedeleri akdetmele-

rini ve binnetice ithal ve ihraç edecekleri eşyalar için karşılıklı tavizler yani vergi indirimleri elde edilmesini sağlamaktır. Bu suretle yapılan ticaret muahedelerine karşılıklı taviz listeleri eklenir. Ve bu listelere dahil eşyadan muahedenin devamı müddetince listelerdeki indirimli vergi hadlerine göre vergi alınır. Bu takdirde ana tarifenin listelere dahil olan kısımları yalnız kendileriyle ticaret muahedesi akdetmeyen devletlerden gelen eşyaya tatbik olunur.

Gümrük tarifeleri hakkındaki bu umumî ve teknik malûmatı, şimdi izahına geçeceğim yeni gümrük tarifemizin muhtelif bakımlardan haiz olduğu hususiyetlerinin tebarüzüne yardımcı dokunur mülâhazasıle vermiş bulunuyorum.

III — Yeni gümrük tarifemiz ve bu tarifenin yukarda kısaca hülâsa edilen teknik esaslara göre tahlili.

1 — *Memleketimizde yeni bir gümrük tarifesi yapılmasını gerektiren sebepler:*

Umumiyet itibarile sıklet esasına dayanan bundan evvelki tarifemiz 1929 yılında yürürlüğe girmişti. Bu tarife bilhassa 1933 yılında 2255 sayılı kanunla yapılan esashı değişikliklerle İkinci Cihan Harbine kadar malî ve hâmi gayelerini oldukça memnuluk verecek bir şekilde tahakkuk ettirdiği halde, İkinci Cihan Harbinin başlamasıyla eşya fiyatlarında husule gelen anormal artışlar neticesinde malî gayesini ve İkinci Cihan Harbini müteakip de hâmi ve malî gayelerinin her ikisini tahakkuk ettirmek imkânından mahrum bir hale gelmişti.

Yeni tarifemizin mucip sebepler lâyhasında da belirtildiği üzere, 1936 yılında elde edilen gümrük gelirin'in ithal olunan eşya kıymetlerine nisbeti % 48 olduğu halde bu nisbet, 1946 yılı Eylülünde Türk Parası kıymetinin ayarlanması üzerine o zaman yürürlükte bulunan Tarife Kanununun 28 inci maddesinin İcra Vekilleri Heyetine verdiği selâhiyete dayanarak tarifedeki vergi hadlerine % 156 nisbetinde bir zam icra edilmesine rağmen, 1952 yılında % 12 ye düşmüştü.

Malî verimi bu suretle gittikçe düşmekte olan eski tarife, 1950 yılından itibaren sınaî ve ziraî sahada girişilen teşebbüsleri de himaye edemeyecek bir duruma gelmişti.

Bu itibarla, hükümetin giriştiği büyük kalkınma programının tahakkuku için gümrük tarifemizin de esashı bir şekilde değiştirilmesi icab ediyordu. Memleketimizin harp sonrası durumunu incelemek üzere hükümetimizin tensibile teşekkül eden Vekâletlerarası Komisyon işte bu sebep-

ler dolayısıyla tarifemizin umumî karakterini değiştirecek şekilde yeniden tanzimini uygun gördü.

Ancak, gümrük tarifelerine müteallik milletlerarası müzakerelerde rastlanılan en büyük müşkülâtı, devletlerin kendi gümrük tarifelerine ait tertip ve tasniflerin ve vergi matrahını teşkil eden ölçülerin birbirine uymaması ve binnetice bu tarifelere istinaden hazırlanmakta olan dış ticaret istatistiklerinden lâıyık veçhile istifade edilememesi teşkil ettiğinden, yeni hazırlanacak olan tarifemizin bu mahzurları önleyecek bir şekilde olması icabediyordu.

Bu hususu nazara alan komisyon, Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinin tercüme ettiği (Avrupa Gümrük Birliği Etüd Gurubu) tarafından hazırlanıp 15.12.1950 tarihli mukaveleye bağlanan Brüksel nomanklatürünü yeni tarifemize esas teşkil etmek üzere kabul etmiştir.

2 — *Brüksel Nomanklatürü nasıl ve hangi şartlar altında hazırlanmıştır:*

Yeni tarifemizin eşya tasnifine ait olan kısmının hazırlanmasında esash bir rolü olan Brüksel nomanklatürünün nasıl ve hangi şartlar altında hazırlandığını hülâsaten arzetmeyi, tarifemizin eşya tasnifi bakımından olan karakterini tebarüz ettirmesi dolayısıyla faydalı buldum.

Marshal Yardımından faydalanan 13 Avrupa devletinin teşebbüsü ile 1947 Temmuzunda Pariste toplanan bir konferansta teşkil olunan Avrupa İktisadî İşbirliği Komitesi 12 Eylül 1947 tarihinde yaptığı ikinci toplantı sonunda bir beyanname neşrederek 13 devlet arasında bir gümrük birliği tesisi maksadile, gümrük mevzuatı ile ilgili bütün meseleleri incelemek üzere (Gümrük Birliği Etüt Gurubu) adlı bir teşekkülün kurulmasını sağlamış bulunuyordu. 13 devlet şunlardan müteşekkildi:

Avusturya	Yunanistan	Lüksemburg
Belçika	İrlanda	Holanda
Fransa	İzlanda	Portekiz
Danimarka	İtalya	İngiltere
		Türkiye

Kasım 1947 de ilk içtimamı yapan Etüt Gurubuna İsveçre Hükümeti de müracaat ederek çalışmalara fiilen katılmak arzusunu izhar etti. Birinci içtimada müşahit sıfatıyla murahhas bulunduran İsveç ve Norveç Hükümetleri de ikinci içtimam sonunda çalışmalara bilfiil iştirak etmeye başladı. Etüt Gurubu, Şubat 1948 de yaptığı ikinci içtimada Almanyadaki Müttefik İşgal Makamlarını bu çalışmalarda yer almak üzere davet etti.

Davete yalnız Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal makamları cevap verdi. Batı Almanya Federal Hükûmeti ise çalışmalara bilfiil 1949 da katıldı.

Etüt Gurubu akdettiği ilk içtimalar sırasında Avrupa Gümrük Birliğinin tahakkuku için lüzumlu olan müşterek gümrük mevzuatını hazırlamak üzere bir (Gümrük Komitesi) ve içtimaa katılan devletlerin iktisadî bünyesinde bir Gümrük Birliği tesisi için lüzumlu incelemeyi yapmak üzere de bir (İktisat Komitesi) teşkil etti.i

Gümrük Komitesi, 12 ilâ 15 Kasım 1947 ve 27 - 30 Ocak 1948 tarihleri arasında akdettiği içtimalarda yapılan müzakereler neticesinde ilk iş olarak müşterek bir tarife nomanklatürü ile gümrük vergisine esas olan müşterek kıymet tarifi ve esaslarının hazırlanmasını karar altına aldı ve bu maksatla (Daimî Tarife Bürosu) ve (Kıymet Talî Komitesi) adlarını taşıyan iki talî teşekkül vücade getirdi.

Uzun ve yorucu bir çalışmadan sonra her iki talî teşekkülün hazırladığı müşterek tarife nomanklatürü ile gümrük kıymetinin tarifi ve bu tarifin tefsirine müteallik esasları havi projeler gümrük komitesine tevdi olundu.

Gümrük Komitesi, müşterek tarife nomanklatürünü fazla teferruatlı bularak bunun daha muhtasar bir hale konulmasını ve bu suretle âza devletlere kendi bünyelerine göre talî pozisyon açma imkânlarının sağlanmasını teminen daimî tarife bürosuna iade etti. Bu esaslara göre yeniden hazırlanan müşterek tarife nomanklatürü Gümrük Komitesi tarafından bir raporla (Gümrük Birliği Etüt Gurubu) nun tasvibine arz olundu. Raporda gerek müşterek nomanklatür ve gerek gümrük kıymeti tarifine ait projelerin birer mukaveleye bağlanması müsbet netice istihsali için en uygun bir şekil olarak mütalâa ediliyordu.

Gümrük Birliği Etüt Gurubu, Gümrük Komitesinin raporunu Temmuz 1950 tarihinde akdettiği içtimada kabul etmiş ve komiteyi gerekli mukavelelerin kat'î metinlerinin hazırlanması ve bu arada her iki mukavele hükümlerinin ve bunlara bağlı bulunacak müşterek numanklatür ve gümrük kıymeti tarifine ait metinlerin bütün âza devletlerce yeknesak bir şekilde tatbikini temin için milletlerarası bir konsey kurmak veya etüt gurubuna hukukî bir mahiyet vermek hususlarının tetkiki ile vazifeli kılmıştır.

Gümrük Komitesi hukukçuların da iştirakile yaptığı toplantılar neticesinde 3 ayrı mukavele metni hazırlayarak Gümrük Birliği Etüt Gurubunun tasvibine arzetmiştir.

Bunlardan biri, gümrük tarifelerindeki eşya tasnif nomanklatürüne, diğeri eşyanın gümrük kıymetine ve üçüncüsü de bir gümrük işbirliği konseyi ihdasına mütedairdi.

Gümrük Birliği Etüt Gurubu tarafından bazı ufak tefek tadillerle kabul olunan her üç mukavele, aynı derecede muteber olmak üzere ingilizce ve fransızca lisanlarında Brükselde tanzim ve 15.12.1950 tarihinden itibaren Etüt Gurubuna dahil olsun veya olmasın bütün devletlerin imzasına açık bulunduruldu. Mukaveleleri imza 31.12.1950 tarihinde sona erdi. Hükümetimiz her üç mukaveleye de 6.6.1951 tarihinde iltihak suretile katılmış bulundu.

Mevzuumuzla ilgili olan gümrük tarifelerindeki eşya tasnif nomanklatürüne mütedair mukaveleyi 31.12.1950 tarihine kadar imza eden devletler şunlardır: Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Holanda, Norveç, Batı Almanya Federal Hükümeti, İngiltere ve İsveç.

İşbu mukavele, 12 nci maddesine göre, 31.12.1950 tarihine kadar mukaveleyi imzalamış devletlerden 7 devletin, teşrii meclislerinin mukaveleyi tasdik eden belgelerini Belçika Hariciye Nezaretine tevdi ettikleri tarihten itibaren 3 ay sonra yürürlüğe girecekti. Ancak, mukaveleye ekli müşterek nomanklatürün yeknesak bir şekilde tatbikini sağlayacak olan izahnamenin hazırlanması bütün gayretlere rağmen 1955 Martında bitirilebildiğinden mukavele, mümzi devletlerin hiç biri tarafından teşrii meclislerinden geçirilememiş ve dolayısıyla henüz yürürlüğe girmemiş bulunmaktadır.

Bununla beraber, önümüzdeki Haziran ayında Brükselde toplanacak olan Gümrük İşbirliği Konseyi ilk iş olarak nomanklatür izahnamesini ve bu izahnamenin hazırlanması sırasında nomanklatürün metninde yapılması zarurî görülen bazı değişiklikleri tetkik ile karara bağlayacaktır.

Mañafi, Haziran ve Kasım 1954 aylarında Brükselde yapılan Gümrük İşbirliği Konseyi toplantılarında söz alan âza devletler murahhaslarının konuşmalarından, mukaveleyi ve ekini teşkil eden nomanklatürü, izahname konseyce tasvip olunur olunmaz teşrii meclislerinin tasdikine arzedecekleri ve 1956 yılı sonuna kadar âza devletlerin kısmi âzamnın tarifelerini müşterek nomanklatüre göre tanzim etmiş olacakları anlaşılmaktadır.

İşte, yeni tarifemizin eşya tasnifine ait nomanklatür kısmi mülga Cemiyeti Akvam tarafından hazırlanan nomanklatür projesi ele alınarak o tarihten bu güne kadar ticarî ve iktisadî sahada olduğu kadar fen sahasında da hasıl olan inkişaf ve terakki göz önünde tutulmak suretile 1947 senesindenberi yukarda isimleri sayılan devletlerin tarife mütehassısları tarafından hazırlanan müşterek nomanklatüre istinad etmekte ve bu sebeple halen dünya üzerinde mevcut ve yürürlükte bulunan gümrük tarifelerinin tertip ve tasnif bakımından en mütekâmil ve en metodik tafillerinden birini teşkil etmektedir.

Brüksel nomanklatürü diye anılan tarife nomanklatürü 21 bölüm, 99 fasıl ve 1094 tarife numarasını —kitarife tekniğinde buna pozisyon tesmiye olunur— ihtiva etmektedir. Diğer bir deyişle, ithal ve ihraç mevzuunu teşkil eden bütün eşya 1094 tarife pozisyonunun içine girebilecek şekilde tertiplenmiş bulunmaktadır. Bu tasnif ekseriyetle tarihi tabii esasına istinad eden bir tasniftir. Ekseriyetle diyorum, çünkü, bazı eşya sanayi ve ticaret âlemindeki fevkalâde ehemmiyeti dolayısıyla mensup olduğu tarihi tabii zümresinde yer almaması ayrı bir bölümde mütalâa edilmiştir. Buna bir misal olmak üzere başlı başına 3 üncü bölümü teşkil eden hayvanî ve nebatî menşeli yağları gösterebiliriz. Hayvanî yağların esas itibarile birinci bölümü teşkil eden (canlı hayvanlar ve hayvanî müstahsallar) a ait kısımda ve nebatî yağların da ikinci bölümde yer alan (nebatî müstallar) ı ihtiva eden kısımda yer alması gerekirdi. Bu gün hayvanî ve nebatî yağlar bir çok sanayiın belli başlı iptidai madde-sini teşkil etmekte ve diğer taraftan insan gıdasının esaslı bir unsurundan madut bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki, devletlerin ithal ve ihraç eşyaları arasında çok mühim bir mevki işgal etmektedir. Nomanklatürü hazırlayan mütehasıslar bu hususu nazara alarak hayvanî ve nebatî menşeli bütün yağların Gümrük Tarifelerinde ve dolayısıyla dış ticaret istatistiklerinde ayrı bir grup altında toplanmasını uygun bulmuşlardır.

Nomanklatürde eşya zümreleri evvelâ 2 bölüme ayrılmış ve her bölüme dahil bulunması lâzım gelen eşya imal ve istihsal tarzlarına göre fasıllara tefrik olunmuş ve her fasla giren eşya da nevelerine göre tarife pozisyonlarına bölünmüştür.

Her bölümün başına bu bölüme giren eşyanın diğer bölümlere girebilecek şekilde tefsirini önlemek gayesile bazı esas kaideleri ihtiva eden notlar konulmuş ve aynı bölüm dahilindeki muhtelif fasıllara dahil eşyanın da bu gibi tedahüllerden kurtarılmasını teminen aynı şekilde her fasılın başına izahî ve tahdidî hükümleri havi notlar ilâve edilmiştir.

Nomanklatürü hazırlayan tecrübeli tarife mütehasısları bununla da iktifa etmiyerek, fennin terakkisi dolayısıyla dış ticaret mevzuuna giren herhangi bir yeni eşyanın nomanklatür tasnifleri haricinde kalması veya bölüm ve fasıl başlarındaki tazyihî hükümleri havi notlara rağmen bazı eşyanın birden ziyade tarife pozisyonuna girebilecek bir durum arz etmesi ihtimalini de düşünmüş ve bu maksatla nomanklatürün başına bir kaç ana kaide koymuştur. Gümrük Kanunumuzun son defa tadil edilen 16 nci maddesinde de bu kaideler aynen yer almış bulunmaktadır.

Mukavelenamenin 2 nci maddesi hükmüne göre her âkid taraf kendi gümrük tarifelerinin tanzimi sırasında şu hususları taahhüt etmektedir:

a) Nomanklatürün hiç bir pozisyonu kaldırılmıyacak, yeni pozisyonlar ilâve edilmeyecek ve pozisyon numaraları değiştirilmeyecektir.

b) Bölüm ve fasıl başlarındaki notlarda nomanklatürün bölüm, fasıl ve tarife pozisyonlarının şumulünü tadil edecek mahiyette herhangi bir değişiklik yapılmıyacaktır.

c) Her devlet nomanklatürün başında bulunan umumî kaideleri kendi tarifesine dercedecektir.

d) Bununla beraber işbu hükümler âkid tarafları kendi Gümrük Tarifelerinde müşterek nomanklatürün pozisyonları içinde talî pozisyon açmaktan menetmiyecektir.

Bu son zikrettiğim hüküm, mukavelenin belki en mühim rüknünü teşkil etmektedir. Bu istisnai hüküm kabul edilmemiş olsa idi, devletler arasında müşterek bir tarife nomanklatürünün tahakkukuna imkân bulunmıyacaktı. Çünkü, evvelce de arzettiğim veçhile, dünya yüzünde mevcut bütün eşya nomanklatöründe ancak 1094 tarife pozisyonunun içine girebilecek şekilde tertiplenmiştir. Bu itibarla, her tarife pozisyonuna girecek eşya, pozisyonun metnine göre belki yüzlerce çeşidi bulmaktadır. Her devlet aynı tarife pozisyonuna dahil eşyanın belki bir kısmını kendi sanayiinin iptidai maddesini teşkil etmesi hasebile düşük bir vergi haddine tâbi tutmak veya tamamen vergiden muaf kılmak isteyeceği gibi, yine aynı pozisyona dahil eşyanın bir kısmını memleketinde fazlasıyla imal ve istihsal ettiğinden ötürü hami gaye ile veya sırf malî gaye ile yüksek vergi haddine tâbi tutmak isteyebilir. Veya büsbütün bu mülâhazalardan başka meselâ memleketinde kurulmasını istediği yeni bir sanayi dolayısıyla veya herhangi bir sebeple aynı tarife pozisyonunun içine giren eşyadan bazılarının memleketine ne miktar girdiğini ayrı olarak görmek ister. İşte mukaveledeki bu mühim istisnai hüküm âza devletlere, nomanklatürdeki pozisyonların altında istedikleri kadar talî pozisyon açmak hakkını tanımakla yukarıda arzolunan hususları temin etmiş bulunmaktadır.

3 — *Yeni tarifemizin eşya tasnifine ait nomanklatür kısmının icra karakteri:*

Yeni gümrük tarifemizi hazırlayan Vekâetlerarası Komisyon yukarıda izah olunan sebepler dolayısıyla mukavelenin bu hükmüne dayanarak muhtelif tarife pozisyonlarının altında 208 talî pozisyon açmış ve bu suretle tarifemizdeki pozisyon ve talî pozisyon adedinin mecmuu 1302 yi bulmuştur.

6.6.1954 tarihinde yürürlüğü sona eren eski Gümrük Tarifemizde ise pozisyon ve talî pozisyon adedinin mecmuu 3400 ü geçmekte idi. Görülüyor ki, eski tarifede pozisyon ve talî pozisyon adedi yeni tarifemize nazaran iki mislinden daha fazladır. Tatbikatçılara fevkalâde kolaylıklar sağlıyan

az pozisyonlu yeni Gümrük Tarifemizi daha ziyade vergi matrahında sıklet esasından ayrılıp kıymet esasına geçmemize borçluyuz. Spesifik tarifede her pozisyona giren eşyadan sabit bir rakkamla meselâ kilosundan 2 lira gibi sabit bir vergi alınmakta olduğundan, aynı tarife pozisyonuna dahil eşyanın kıymet itibarile birbirine çok yakın olması icabeder. Bu muadeleti temin için tarife pozisyon ve talî pozisyonlarının advalorem tarifeye nazaran daha fazla olması zaruridir; aksi takdirde meselâ aynı sıklette olan ve fakat kıymet itibarile birbirinden çok farklı bulunan iki eşya aynı miktarda vergiye tâbi tutulur ki bu da vergi de adalet prensibini ihlâl eder. Kıymet esasına istinat eden bir tarifede ise fiatları birbirinden farklı olan eşyanın aynı pozisyonda yer almasında bir mahzur yoktur. Çünkü vergi nisbeti aynı olduğu halde kıymetleri birbirinden farklı olan iki eşyadan alınacak gümrük vergisi miktarı birbirine müsavi değildir.

Bu hususu advalorem tarifenin spesifik tarifeden daha iyi olduğunu ispat için değil, sadece advalorem tarifede spesifik tarifede olduğu gibi fazla pozisyon açmak zarureti bulunmadığını ve dolayısıyla advalorem tarifenin eşya tasnifi ve pozisyon adedi bakımından spesifik tarifeye nazaran çok daha sade ve tatbikatının da o nispette kolay olduğunu tebarüz ettirmek maksadile zikretmiş bulunuyorum.

4 — *Yeni tarifemizin vergi matraha bakımından karakteri:*

Yeni tarifemizin eşya tasnifine ait nomanklatör kısmını bu suretle izah ettikten sonra vergi matrahi bakımından karakterini tesbit edelim.

Yukarıda da arzolanduğu üzere, 1302 pozisyon ve talî pozisyonu ihtiva eden tarifemizin 1247 pozisyon ve talî pozisyonunun vergi matrahını eşya kıymetlerinin teşkil ettiği, 20 pozisyon ve talî pozisyonun matrahını sıklet esasının teşkil ettiği, 30 pozisyon ve talî pozisyonun vergiden muaf tutulduğu ve 5 pozisyon ve talî pozisyona giren eşyanın da ithalinin menedildiği görülmektedir.

Bu duruma göre tarifemize, advalorem esasına istinat eden bir tarifedir diyebiliriz.

Tarifemizi yürürlüğe koyan 6290 sayılı kanunun Mucip Sebepler Lâyihasında bu hususta aynen şöyle denilmektedir:

«Memleketimizin bilhassa sınaî ve ziraî sahadaki inkişafında spesifik tarifeden ziyade kıymet esasına dayanan bir Gümrük Tarifesinin tesirli rol oynayacağı yapılan tetkikatla anlaşılmış, bir çok memleketler gibi bizim Gümrük Tarifemizin de kıymet esasına ve aynı zamanda Brükselde hazırlanan Gümrük Tarife cetvelinin tertip ve tasnifine göre hazırlanması uygun görülmüştür.»

Hükümet, metnini okuduğum Mucip Sebepler Lâyihasının bu kısmında advalorem esasına geçilmesini sınai ve zirai sahadaki inkişafda tesirli bir rol oynayacağı kanaatine istinat ettirmekte ve bu hususta herhangi bir ahdi mecburiyetten bahsetmemektedir. Hal böyle iken, kanun lâyihasını tetkik eden muvakkat encümenin mazbatasında (advalorem esasını kabul eden Brüksel nomanklâtörü hükümlerine uygun olarak) tarzında bir mütalâa yürütüldüğü görülmektedir.

Yukarıda gümrük tarifelerinin muhtelif bakımlardan nevileri başlığı altında da izah edildiği üzere tarife nomanklâtörü, teknik itibarile sadece gümrük tarifelerinin eşya tasnifine ait kısmını teşkil edip vergi matrah ve nisbetlerle herhangi bir alâka ve münasebeti yoktur. Bu sebeple gümrük nomanklâtörü denildiği vakit Gümrük Tarifesi akla gelmez. Gümrük tarifesi, vergi matrah ve nisbetleri tesbit edilmiş olan tarife pozisyonlarını havi nomanklâtöre verilen isimdir.

Diğer taraftan, Brüksel nomanklâtörüne ait mukavelenamenin VII nci maddesinde (âkid taraflar işbu mukavelename ile gümrük vergi mevzuunda herhangi bir taahhüde girmemişlerdir.) denilmek suretile mukaveleye bağlı nomanklâtörün sadece gümrük tarifelerindeki eşya tasnifine ait olduğu kat'î bir şekilde tebarüz ettirilmiş bulunmaktadır.

Bundan başka yine Brükselde akdolunan 15.12.1950 tarihli (eşyanın gümrük kıymetine mütedair mukavelename) de gümrük vergisi matrahının kıymet esasına göre tertiplenmesi hususunda da herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Filhakika, işbu mukavelenin mevzuunu, âkid devletlerin gümrük tarifelerini advalorem esasına göre hazırlamaları değil, tarifeleri advalorem esasına istinat eden veya tarifelerinin bazı pozisyonlarında advalorem esasına göre vergi nisbetleri bulunan eşyanın vergiye esas olan kıymetlerinin aynı tarif ve esaslara göre takdir edilmesinin sağlanması teşkil etmektedir.

Bu itibarla yeni tarifemizin, sırf zirai ve iktisadî sahadaki inkişafın daha iyi himaye edilmesi ve bu arada bilâhare izah edeceğimiz üzere tarifemizin malî gayesinin beklenen şekilde tahakkukunun temini maksadile advalorem esasa istinat ettirildiği anlaşılmaktadır.

5 — Tarifemizin vergi nisbetleri bakımından karakteri:

Tarifemizin vergi nisbetleri bakımından esas itibarile hami bir tarife olduğu mucip sebepler lâyihasındaki izahattan açıkça anlaşılmaktadır. Filhakika mucip sebepler lâyihasında: (Komisyon, vergi nisbetlerini tesbit ederken her pozisyonda o pozisyona dahil eşyanın yerli imalâtı bulunup bulunmadığını araştırdı. Ekonomi ve Ticaret ve İşletmeler Vekâletlerinin

bu mevzudaki tetkiklerini de göz önünde bulundurarak teşvike lâyük bir merhale ve istidatta bulunan sanayii koruyacak vergi nisbetleri kabul etti. Sanayie mahsus ham, iptidai, yerli mamul ve mamul maddeleri mali imkânları da göz önünde bulundurarak mümkün mertebe düşük nisbetlere bağladı.) denilmek suretile vergi nisbetlerinin tayininde sanayii himaye gayesinin daima göz önünde bulundurulduğu ve bu gayeye iki ayrı cephe-den ulaşıldığı tezahür etmektedir.

Himayenin bir cephesi, yerli sanayiın mamullerinin hariçten gelen mümâsillerine ağır vergi nisbeti tarh etmek ve diğeri de yerli sanayiın hariçten temin edilen iptidai ve yarı mamul ve mamul maddelerine düşük vergi nisbeti koymak.

Kanunun mucip sebepler lâyihası tetkik edilirse ziraî ve hayvanî mahsullerimizin himayesinden hiç bahsedilmediği görülür. Gümrük tarifelerindeki vergi nisbetlerinin tayininde bazı muvakkat iktisadî tedbirler dolayisile tatbik olunan ithal takyid ve tahditleri hiç bir zaman nazara alınmadığına ve bu sebeple vergi nisbetlerinin tayininde ithalâtı olan veya olmayan tarife pozisyonları diye bir tefrik yapılmadığına göre, acaba bu hüsusta lâyihada neden yer verilmemiştir?

Bunun cevabını, yeni tarifenin ziraî ve hayvanî mahsullerimizi ihtiva eden pozisyon ve talî pozisyonlardaki vergi nisbetlerini eski tarifedeki mümâsili vergi hadlerle mukayese etmek suretile vermek mümkün olabilir. Bu hususta az çok bir kanaat sahibi olabilmek mülâhazasile ziraî ve hayvanî mahsullere ait eski ve yeni tarifemizdeki ortalama vergi nisbetlerini zikredebiliriz:

	Eski tarifedeki ortalama vergi nisbeti (Kıymetinden)	Yeni tarifedeki ortalama vergi nisbeti (Kıymetinden)
Canlı hayvanlar	% 19.22	% 29.06
Yenilen etler ve sakatat	% 57.80	% 76.31
Mensei hayvanî iptidai maddeler	% 23.64	% 29.77
Değirmencilik mustahsalları	% 47.33	% 58.13

Bu rakkamlara göre memleketimizde yetişen bir çok hayvanî ve ziraî mahsullerin yeni tarifemizdeki vergi nisbeti eskiye nazaran bir hayli arttırılmış bulunmakta ve bunun da ileride serbest ithal rejimine geçildiği zaman memleketimizin ziraî ve hayvanî mahsullerini himaye maksadına matuf olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Tarifemizin malî karakterine gelince: Mucip sebepler lâyihasında (vergiler tahammül kabiliyeti ve ihtiyaçlara cevap verme dereceleri iyice

tartılmak suretile zarurî ihtiyaç maddelerinden lüks maddelere doğru artan nisbetler dairesinde...) denilmek suretile himaye haricinde kalan eşyaya ait vergi nisbetlerinin de arttırıldığına kısaca işaret edilmekte ise de, arttırma keyfiyetinin hemen hemen himaye haricinde kalan bütün eşyaya teşmil edildiği tarife pozisyonlarının tetkikinden anlaşılmaktadır. Şu duruma göre yeni tarifemizin malî karakterinin hami karakteri derecesinde bir ehemmiyet arzettekte olduğunu kabul etmek gerekir. Bu da, bütçelerinde gümrük gelirleri belli başlı gelir kaynakları arasında yer alan her memleket için tabî görülmektedir.

Yeni tarifemizin muhtelif bakımlardan arzettiği hususiyetleri mutad konferans zamanına sığdırabilmek endişesile ancak umumî esaslar çerçevesi dahilinde tebarüz ettirmeğe çalıştım. Bu bakımdan bazı hususlar belki vuzuhsuz kalmış olabilir. Bu hususu kıymetli dinleyicilerimin nazarı müsamahalarına özür dileyerek arz ederim.

İstanbul, 26 Mayıs 1955